

STEPHEN K. SANDERSON – SETH B. ABRUTYN – KRISTOPHER R. PROCTOR (2011)

Á PROTESTÁNS ETIKA VIZSGÁLATA KVANTITATÍV TÖRTÉNELMI ADATOKKAL: KUTATÁSI JEGYZET

„TESTING THE PROTESTANT ETHIC THESIS WITH QUANTITATIVE HISTORICAL DATA: A RESEARCH NOTE” SOCIAL FORCES 89(3): 905–911

A szerzők kvantitatív adatokkal vizsgálják, hogyan hatott a protestantizmus a modern kapitalizmus fejlődésére az 1500 és 1870 közötti időszakban. Bár Max Weber elmélete alapján a protestantizmus egyértelműen hatással volt a kapitalizmusra, a szerzők fontosnak tartják ezt a feltevést statisztikai adatokkal is alátámasztani. Az eredmények alapján a vizsgált időszakban az országban élő protestánsok aránya és az egy főre jutó GDP, illetve az egy főre jutó GDP növekedési üteme között nincs kapcsolat. Következtetésük szerint az az állítás, hogy a protestáns etika fontos tényező a kapitalizmus fejlődését illetően nem alátámasztott.

A szociológiában az egyik legismertebb és legtöbbet tárgyalt elmélet Max Weber nevéhez fűződik, valamint a szociológusok többsége által elfogadott gondolat szerint a protestantizmus jelentősen hatott a kapitalizmusra. Ezt a koncepciót azonban sok kritika éri, amelyekről a tanulmányban a szerzők is említést tesznek. A protestantizmus és a kapitalizmus közötti kapcsolat viszonylatában Jere Cohen [2002] kutatási eredményei nem igazolják a kapcsolat létezését, de vizsgálata során nem használt kvantitatív adatokat, így azok nem feltétlen tekinthetők kellően pontosnak. A tanulmány szerzői részletesen ismertetik Delacroix és Nielsen [2001] tanulmányát, amelyben kvalitatív módszertannal keresték a választ. Tanulmányukban 3 tétel és 4 empirikus következtetés alapján állították fel azt a hipotézist, mely szerint egyéni szinten a protestánsoknak nagyobb arányban kellene képviselteniük magukat a vállalkozói típusú foglalkozásokban, továbbá társadalmi szinten az ipari kapitalizmusnak jobban kellene fejlődnie a többségében protestánsok lakta országokban a katolikusokhoz képest. A feltételezés szerint emellett egy országon belül a protestáns régióknak erősebb kötődése alakulhat az ipari kapitalizmus iránt, mint a többségében katolikusok lakta régiókban.

Delacroix és Nielsen tételei a következők voltak: (i) a protestáns reformáció új magatartásokat teremtett, (ii) ezek az új magatartások hatással voltak a protestánsok viselkedésére, és (iii) ezek az új magatartások és viselkedések támogatták a gazdasági fejlődést, és hozzájárultak az ipari forradalomhoz.

Delacroix és Nielsen által megfogalmazott következtetések szerint (1) a protestantizmus terjedése egyértelműen összekapcsolódik a gazdasági fejlődéssel és az ipari forradalom gyökereivel, (2) az ipari forradalom a túlnyomóan protestáns nemzetek körében indult el. (3) az előrejelzés az ipari forradalom európai ágával függ össze, nem a későbbi ipari kapitalizmus elterjedésével Európán kívül és (4) a közös értelmezés különbséget tesz a protestáns és katolikus tanok az emberi viselkedésre és magatartásra gyakorolt hatása között. Összefoglalva, a közös értelmezés a pszichológiai és erkölcsi folyamatokban gyökerező gazdasági magatartást tekinti át.

Ezeknek a hipotéziseknek a tesztelésére Delacroix és Nielsen számos kvantitatív forrást használt fel, amelyek ismertetik a protestánsok és a katolikusok népességen belüli eloszlását 14 európai nemzetállamban. Így például az Egyesült Királyság esetében, ahol külön Nagy-Britannia, Anglia és Wales is megjelenik, csakúgy, mint az Osztrák-Magyar Monarchiánál, ahol Ausztriát

és Magyarországot is áttekintik. A függő változók esetében 17 különböző kategóriát alkalmaztak, megemlítve a vasúti hálózat fejlettségét, a csecsemőhalandóságot vagy éppen a tőzsdei kereskedés intézményesítetttségét. Jelentős kapcsolatot azonban csak két tényező esetében fedeztek fel: egyrészt az egy főre jutó takarékbetétek, másrészt az egy főre jutó összes bankbetét viszonylatában. Ezért az eredmények alapján a közös feltételezést el kellett utasítaniuk.

Azonban Delacroix és Nielsen tanulmánya az 1870-es évek körüli időszakot vizsgálja csupán, míg a cikk szerzői látni kívánták, hogy az eredményeik a korábbi évszázadokra is érvényesek-e, ezért a kutatásuk az 1500-as évektől 1870-ig terjed. Ehhez 15 ország GDP adatait gyűjtötték össze a teljes időszakra. Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Olaszország, Hollandia, Norvégia, Svédország, Svájc, Egyesült Királyság, Írország, Portugália és Spanyolország szerepel az adatbázisban.

Először a protestáns lakosság arányát és az egy főre jutó GDP kapcsolatát vizsgálták egy adott országban, amihez azonban különböző korrekciókra volt előbb szükség. Az eredmények nem igazolják a feltevést. A korreláció sehol sem volt jelentős, ráadásul 12-ből 9 esetben még negatív is volt. A második, a leghitelesebbnek tűnő teszt már a reformáció utáni gazdasági növekedést illesztette a protestánsok százalékos arányához. Bár itt már csak egy országnál mutatott negatív korrelációt a felmérés, azonban a kapcsolat gyenge, illetve jelentéktelen volt. Ehhez egy koordináta-rendszert (ahol a függőleges tengelyen a százalékos GDP-növekedés, a vízszintes tengelyen pedig a protestánsok százalékos aránya van feltüntetve) hoztak létre. A meghúzott regressziós egyenes nem elég meredek ahhoz, hogy igazán támogassa a feltevést. Habár a katolikus Spanyolország, Portugália és Olaszország az egyenes alatt helyezkedik el – ahogy azt a hipotézis alapján el lehet várni –, de az ugyancsak katolikus Belgium, Ausztria és Franciaország már fölé került csakúgy, mint Írország; ez utóbbi ráadásul nem is kevéssel. Ezenkívül a többségében protestánsok lakta Dánia, Norvégia, Finnország és Svédország az egyenes alatt találhatóak. Egyedül az Egyesült Királyság került nagyjából az elmélet alapján elvárt helyre. Inkább az rajzolódik ki, hogy a perifériákon lévő országok gazdasági növekedése volt alacsonyabb, ezáltal logikusabbnak tűnik, hogy nem a vallási hovatartozás, hanem a kereskedelmi központok elhelyezkedése határozta meg egy ország fejlődését.

Ezt a következtetést támasztja alá, hogy az 1500-as években Olaszországnak volt a legmagasabb az egy főre jutó GDP-je, ami a nagy kereskedelmi központjainak, részben Velencének vagy éppen Genovának volt köszönhető. Ezután más központok emelkedtek ki, mint például Hollandia, miközben Olaszország nem mutatott további növekedést. A hollandiai aranykor 1600 és 1700 közé datálható. Később az Egyesült Királyság próbálta megtörni ezt a hegemoniát, majd aztán az 1830-as függetlenedés után Belgium jelentősége is megnövekedett. Ezután az első ipari forradalom 1820 és 1870 között szinte minden országban a növekedést idézte elő.

Összességében, mint ahogy Delacroix és Nielsen tanulmánya, úgy ezen kutatás eredményei sem igazolják a protestáns etika elméletét. A korábbi felmérés következtetései a kibővített, 1500 és 1870 közötti periódusra is azt támasztják alá, hogy a kedvelt feltevés ténylegesen csak egy mítosz.

RECSKÓ MÁRK¹

¹ egyetemi hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem